

Hesla z jmenné části jsou z tohoto hlediska uzuální. T. Klimowicz zde uvádí nejen jména umělců, autorů beletrie, ale také literárních vědců, historiků, kritiků a filozofujících literátů, kteří překročili brány úzce akademického světa a jejichž dílo mělo zásadní význam pro percepci literatury (N. Berďajev, M. Bachtin, D. S. Lichačov, B. Uspenskij, V. Propp aj.).

Jak v první třetině slovníku, tak v jeho jmenné části Klimowicz důsledně, organicky a velmi úspěšně projituje oficiální (sovětskou), disidentskou a emigrantskou literaturu včetně jejích tiskových orgánů, „tlustých žurnálů“. Najdeme tu Balmonta i Charmse, Chodaseviče i Galiče, ale také Ovečkina a triviální produkci Juliana Semjonova. Klimowiczovi se podařilo ukázat ruskou literaturu v letech 1917–1996 široce jako soubor textů a jako funkční součást společenského života, jako žánrově divergentní a esteticky rozrůzněnou strukturu. Každé heslo jmenné části se skládá ze jména autora (křestní jméno, patronymikon, příjmení, event. pseudonymy, přičemž autor dává přednost tomu jménu, pod nímž byl spisovatel znám v literatuře, pak následují životní data, základní charakteristika ilustrovaná i kratším citátem, poté soupis děl mířící ke kompletnosti s vřecheními). Sekundární literatura je uvedena na konci slovníku, který uzavírá precizní jmenný rejstřík. Ruská literatura v Klimowiczově pojetí je široký pojem, který zahrnuje všechny autory, kteří psali rusky, i když jinak mohou náležet také k jiným literaturám (např. Moldavan Ion Druce, Kirgiz Čingiz Ajmatov, sachalinský Korejec Anatolij Kim). Klimowicz používá v této souvislosti nepřesného pojmu „bilingvismus“. Tito spisovatelé jsou jistě i bilingvní, ale literární vědu zajímá literatura: již před lety se proto vžil pojem „biliterárnost“ (rus. „biliteraturnost“) nebo — jestliže autor náležel více literaturám — „polyliterárnost“ („poliliteraturnost“). Například Polák Bruno Jasiěnski (1901–1939), oběť Stalinových čistek, byl nejen bilingvní, ale také biliterární a dokonce polyliterární (kromě polských publikací napsal mj. ruský román *Člověk mění kůži* a francouzský pamflet *Pálm Paříž*). Někde se Klimowiczovi nepodařilo svou obvyklou preciznost dodržet (např. u Balmonta chybí jeho vzpomínková knížka *Gde moj dom* vydaná rusky v Praze). Někde zase najdeme nepřesnosti: například stěží lze napsat, že Roman Jakobson vytvořil „Pražskou lingvistickou školu“ (nevytvořil ji on sám a název není přesný). Nikolaj Berďajev napsal kromě uvedených brožur také *Duši Ruska* (1915). Určitým problémem je to, že autor průvodce neuvádí místo vydání, které má u vědomí politické a jiné divergence ruské literatury značný význam (kdo z čtenářů například ví, že Berďajev vydal svůj *Světový názor Dostojevského, Miroszercanije Dostojevskogo*, v roce 1923 právě v Praze péčí YMCA?). Ve slovníku chybí přelomová publikace vzešlá z prvního setkání tzv. sovětských a ruských emigrantských spisovatelů v Muzeu moderního umění Louisiana v dánském Hummelbaeku roku 1988 (anglický sborník vyšel 1989).

Klimowiczův průvodce je podle mého soudu nejvýznamnější prací svého druhu v Evropě. Jeho dominantním rysem je hodnotová objektivita (vedle Eduarda Limonova je tu také Leonid Leonov, i když v proporcích je vidět význam, který autor jednotlivým osobnostem přisuzuje). Na rozdíl od některých našich prací se tu Polák Tadeusz Klimowicz blíží ideologicky neutrálnímu hodnocení ruské literatury, jak je známe ze západoevropských a amerických děl. Rusové a Poláci byli v minulosti a do jisté míry jsou i dnes antipódy; historie jejich vztahů není nikterak idylická. Proto se dobře znají a o Rusko a ruskou kulturu je v Polsku nepoměrně větší zájem než u nás. Z tohoto hlediska má Klimowiczův *Průvodce současnou ruskou literaturou* — kvalitní obsahově a esteticky působivý jako výtvarně a graficky krásná kniha — v polské společnosti sklonku druhého tisíciletí nezastupitelnou úlohu.

Ivo Pospíšil

Kníževní kontext. Sestavili A. Gjurčinová, S. Stojmenská-Elzeserová a A. Prokopiev. Skopje 1995, 259 stran.

Systematické zpracování jednotlivých období jak v rámci domácího literárního vývoje, tak také v širším balkánském a evropském kontextu je součástí výzkumného plánu Ústavu makedonské

literatury ve Skopji. Úsilí makedonských literárních historiků, teoretiků a kritiků směřuje k syntetickému zpracování dějin makedonské literatury.

Výsledky dosavadního bádání nyní vyšly v obsáhlém sborníku LITERÁRNÍ KONTEXT. Ve čtyřech teoretických studiích, jež tvoří první část sborníku, pojednali jejich autoři o počátcích makedonské vypravěčské prózy a románu (M. Gjurčinov), pokoušejí se ukázat na kontinuitu makedonské literární historie (K. Kjulavkovová), dotýkají se otázek literární axiologie (E. Šelevoová), neboť „všechny texty mají význam, ale ne všechny jsou významné“. A. Prokopiev vychází ve svých výkladech o „barokních vibračních eseje“ z kritické analýzy čtyř prací. První z nich je kniha bohemistky Věry Janevové-Stojanovićové *Metafora odcizení* (1982), druhá nese název Pasternak (1987) a napsal ji přední makedonský literární rusista M. Gjurčinov, třetí z rozebraných knih je práce *Démoni a galaxie* (1988) V. Uroševiće, v níž se zabývá fantastikou. V *Putování do Arcachon* (1989) sleduje kritik D. Kocovski vývoj nové makedonské prózy. Prokopiev si nejobširněji všímá *Metafory odcizení* V. Janevové-Stojanovićové, která vychází především z české a slovenské prózy (F. Kafka, K. Čapek, M. Kundera, V. Šikula) a dále z díla Iva Andriće a Kosty Racina. Teoretickou část sborníku uzavírá chronologický přehled monografických literárněvědných prací makedonských autorů (1945–1989) a bibliografie teoretických studií z oblasti naratologie.

Druhá část sborníku obsahuje jedenáct srovnávacích studií a bibliografii z oblasti literární komparatistiky. V nich je největší pozornost věnována recepci francouzské, anglické a ruské literatury v Makedonii. Tak L. Todorovová píše o pronikání francouzské dramatické tvorby do Makedonie na přelomu minulého a našeho století, zatímco A. Gjurčinová sleduje recepci francouzské moderní poezie v poválečném pětáctiřicetiletí. V. Urošević si zase všímá zájmu francouzské a frankofonní (Belgie, Lucembursko, Švýcarsko) kulturní veřejnosti o Makedonii po roce 1945. Uvádí často překvapující informace o poválečném turné „*vyslance nové poezie a nejušlechtilejších myšlenek*“ Paula Eluarda po Itálii, Československu, Polsku, Jugoslávii a Řecku v roce 1946 nebo o pobytu Tristana Tzary v Makedonii v témže roce, dále píše o četných překladech a antologiích z makedonské básnické tvorby apod.

Makedonská žačka K. Krejčlova, K. Horálka, J. Dolanského aj. Vera Janevová-Stojanovićová pojednala o české a slovenské překladatelské škole (J. Levý, A. Popović) a soustředila se na důkladnou a teoreticky podloženou analýzu dvou básní Jiřího Wolкера do makedonštiny — *Balady z nemocnice a Moře*. Autorem překladu první básně je Blaže Koneski, básně *Moře*, která vznikla na slovanském jihu (v Bašce na ostrově Krk) přebásnil Slavko Janevski. Studie V. Janevové-Stojanovićové sleduje nejen syntaktické struktury a básnické obrazy, prozodii, rytmus, nýbrž také mj. básnickou invenci překladatelů. O to více zamrzl, že v stručném anglickém resumé (které určitě nepsala autorka, nýbrž nejpravděpodobněji sestavovatelé sborníku) je jméno i příjmení českého proletářského básníka napsáno neodpustitelně zcela zkomoleně (v titulu Jerzdy Volker, v textu pak Jirdzi Volker!).

L. Todorovová-Janešlievová ve své studii o vzájemném pronikání anglické, americké a makedonské poezie správně konstatuje, že se makedonská kultura začala otvírat světu až po roce 1945. Je přitom přirozené, že poválečné makedonské básnické generace nemohly nepřekládat a nečerpat inspiraci také z anglické a americké básnické tvorby. Přítomnosti dramatického díla W. Shakespeara v Makedonii v našem století věnuje svůj příspěvek I. Koviloská-Popovská, zatímco nejznámější současný makedonský dramatik Goran Stefanovski (tč. žije a působí v Anglii) podává téměř vyčerpávající přehled pronikání anglické dramatické tvorby do Makedonie v průběhu sedmdesátiletí (1915–1985). Přitom je zcela přirozené, že Shakespeare byl nejvíce „přítomen“ na scénách makedonských divadel teprve po roce 1945.

Odchovaně ruských vysokých škol R. Jančulevová podává pěkný přehled překladů z díla L. N. Tolstého do makedonštiny po roce 1945 a pojednává o autorovi a jeho pracích. Přehledný charakter komentované bibliografie má příspěvek S. Stojmenské-Elzeserové o makedonsko-ruských literárních stycích.

O recepci německé literatury v Makedonii v letech 1944–1987 pojednala **Ranka Grčevová**, která zároveň mj. uvádí, že zájem o německou literaturu byl v Makedonii již v polovině 19. století a mezi dvěma světovými válkami.

Jediný čistě „makedonistický“ příspěvek **A. Prokopieva**, který je v nejednom směru objevný, se zabývá neosymbolistickými prvky v poezii dvou dosud nedostatečně známých a „zpracovaných“ básníků — Milana Vojniciliji (1874–1939) a Aca (Alexandra) Karamanova (1927–1944). Jestliže básnickou dráhu prvního z nich, autora knihy *Pod cizí oblohou*, bychom mohli vyjádřit parafrází Descartesovy myšlenky „toužím-ergo sum“, pak život a tvorba A. Karamanova zůstávaly dlouho opředena různými záhadami. Teprve jeho spolužák, dnešní významný literární historik a kritik **Milan Gjurčinov**, vnesl velmi výrazný „paprsek světla“ knihou *Srebrni soništa* (Skopje 1994), v níž podal podrobný výklad o básnickové životě, jeho osobnosti a díle. Kniha dále obsahuje veškerou dosud nalezenou básnickou a prozaickou tvorbu A. Karamanova, stránky z deníku, úryvky z dopisů a vzpomínky básnickovy matky, sestry a několika jeho přátel.

Summa summarum: sborník **LITERÁRNÍ KONTEXT** je dobrým příspěvkem ke srovnávacímu studiu makedonského literárního procesu a vzájemných makedonsko-jinonárodních styků. Ukazuje na šíři zpracovávané problematiky, upozorňuje na možná východiska a metodologické postupy a shrnuje mnohé dosavadní výsledky makedonské a vůbec evropské literární historie. A to není málo.

Ivan Dorovský

Djoko Stojičić: Sjaz razgovora. Leksikon srpskih narodnih izreka. Peto, dopunjeno izdanje, Gornji Milanovac-Beograd, 1994, 523 str.

První vydání sborníku **LESK ROZHOVORU** v roce 1970 pod metaforickým názvem **VEČITI VRTOVI** (Věčné zahrady) vyvolalo mimořádnou pozornost a zájem čtenářů i kritiky. To ukázalo, že přísloví, rčení, aforismy, pořekadla i sentence jsou stejně oblíbeny dnes jako v době svého vzniku. Zatím páté vydání, o němž píšeme, obsahuje totiž více než 17.500 lidových (i zlidovělých, literárních, přejetých aj.) úsloví, rčení, přísloví, pořekadel, průpovědí, ustálených a jiných (např. stylistických nebo slovesných) spojení a moudrostí, která čtenáři znají z každodenní vzájemné komunikace i z písemnictví (aforismy, gnómy, maximy, sentence). Přitom některé drobné útvary jsou společné lidové slovesné tvorbě i umělecké literatuře. „Úsloví neboli přísloví a vybrané myšlenky jsou pravými démanty řeči“ — napsal český humanista Jan Blahoslav v úvodu ke své sbírce přísloví.

Základním příznačným rysem uvedených nejmenších žánrových forem je stručnost, jasnost a prostota, jež by podle římského básníka Horatia měly být principy umělecké tvorby. Nejvýznamnější srbský sběratel lidových slovesných výtvorů **Vuk Stefanović Karadžić** je chápal jako součást básnického a prozaického písemnictví. Najdeme je hodně zastoupené mj. v jeho Srbském slovníku (1818, 1852) a v jeho sbírkách lidových přísloví.

Sběratel a sestavovatel tohoto svérázného lexikonu (jednotlivá úsloví, přísloví, rčení atd. jsou seřazena počítacem abecedně, což má sice své nesporné přednosti, ale také nejedno úskalí v řazení zcela odlišných typů pod sebe, v jejich frekvenci ap.) **Djoko Stojičić** tyto lidové výtvary v rozsáhlém úvodu k prvnímu vydání (i v úvodech k jednotlivým doplněným vydáním) teoreticky a literárně historicky zhodnotil a zařadil do celkového národního literárního a obecně kulturního vývoje od nejstarších dob do našich dnů.

Podle **Dj. Stojičiće** lze v úslovích a příslovích odhalit přesvědčivé a originální důkazy o historických událostech, na jejich základě dokázat bohatost toho kterého národního jazyka, seznámit se se způsobem života, se vztahy a zvykoslovím určitého národa. Tyto útvary byly (a jsou dodnes) nedílnou součástí polemických spisů i diskusí.

Sestavovatel pojednal rovněž mj. o využití přísloví v próze i v poezii a dospěl k závěru, že čím lépe literární tvůrce poznává život lidu, tím častěji se v jeho uměleckých dílech objevují úsloví